

Лариса ЛУКАШЕНКО (Львів)

ОБРЯДОВІ НАСПІВИ ПІВНІЧНОГО ПІДЛЯШШЯ: ЖАНРИ ТА ФОРМИ

Північне Підляшшя – частина Підляшшя, пограничного північно-західного етнографічного регіону України, площею близько двох тисяч квадратних кілометрів. Північною межею цієї території є річка Нарва, південною – річка Буг, на заході кордон Північного Підляшшя визначають річки Ливець та Нурець. На півдні та південному сході Північне Підляшшя межує з українськими землями: Південним Підляшшям та Берестейщиною, північний сусід – білоруське Понемання, західний – польськомовна Мазовія.

Традиційна вокальна обрядова культура Північного Підляшшя, як і усього Полісся, склалася на основі землеробського способу господарства, тому календарна обрядовість у цілому пов'язана з річним аграрним циклом, а родинні обряди відповідають землеробській матеріальній культурі. Отож, річний вокально-обрядовий репертуар Північного Підляшшя представлений колядками та щедрівками, веснянками та рогульками, сінокосними, жнивними тощо.

Колядки співалися на перший день Різдва (інколи на Коляду, тобто в перший Святий вечір перед Різдрвом), чоловічими (парубочими) гуртами під вікном або в хаті і, як правило, були адресовані господарю, господині, дівчині, хлопцеві. Структурна форма колядок традиційна – п'ятискладники із різноманітними міжстрофовими повторами.

На Новий рік "гоготалі" – окремі або мішані гурти хлопців та дівчат ходили від хати до хати, виконуючи своєрідне театралізоване дійство із персонажами Кози, Коня, Журавля та інш.

Весняний обрядовий репертуар Північного Підляшшя представлений традиційними веснянками та гаївками (найпоширеніша місцева назва "рогульки"). У свідомості інформантів чіткої різниці між цими двома жанрами не існує, як і не існує чітких часових границь, коли ці твори могли виконуватись (найімовірніше, це явище пов'язане із занепадом обрядової традиції).

В групі сезонно-приурочених мелодій Північного Підляшшя найповнішим жанровим складом представлений обряд дожинок. Особливістю функціонування усієї системи обрядових наспівів Північного Підляшшя є процес міграції (або заміни) мелодій між різними обставинними групами. Прикладом цього може слугувати наявність і достатня розповсюдженість серед жнивних наспівів аналогічного гаївкового типу.

Родинно-обрядові групи хрестильних та весільних наспівів репрезентовані розгалуженими жанровими циклами. Мелоритм весільних ладканкових типів Північного Підляшшя, як правило, має ямбічну основу, і це є характерною рисою. Ладканки із монохромним шестискладником зафіксовані лише в поодиноких варіантах. Композиційно більшість ладканкових типів є строфічними, тирадний – лише один b_n , проте частотність розповсюдження строфічних та тирадних мелодій є приблизно однаковою. Ще однією особливістю весільних наспівів цієї території є побутування передладканки, проте вона зафіксована спорадично.